

III. Évfolyam 2. szám - 2008. június

Horváth Zita
Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

A MINŐSÍTETT IDŐSZAKOK SZABÁLYOZÁSÁNAK RENDSZERE, TARTALMA

Bevezetés

Az Alkotmány meghatározza a minősített időszakokat, bevezetésük (kihirdetésük) feltételeit, és az egyes időszakok tartalmát.

Minősített időszakban megváltoznak a normál időszaki jogok és kötelezettségek, a békeidőszaki működéshez képest szigorításokat jelentő, úgynevezett rendkívüli intézkedések bevezetése alkotmányos garanciális szabályokhoz kötött.

A minősített időszakok alatt 2004. december 31-ig a Rendkívüli állapotot, a Szükségállapotot, a Veszélyhelyzetet és az Alkotmány 19/E. § szerinti helyzetet értettük. 2005. január 1-el változott a helyzet, az önkéntes haderőre történt áttérés, a hadkötelezettség békeidőszaki megszüntetése kapcsán, a 2004. évi CIV. törvénnyel módosításra került az Alkotmány, és egy új minősített időszak, a Megelőző védelmi helyzet került beemelésre a szabályozási rendszerbe.

A Rendkívüli állapot

Az Alkotmány 19.§ (3) bekezdés h. pontja szerint az Országgyűlés "...hadiállapot, vagy idegen hatalom fegyveres támadásának közvetlen veszélye (háborús veszély) esetén kihirdeti a rendkívüli állapotot, és Honvédelmi Tanácsot hoz létre".

Rendkívüli állapot kihirdetésére az ország függetlenségét, vagy területi épségét közvetlenül veszélyeztető idegen (külső) hatalom erőszakos fellépése esetén kerülhet sor, annak nem feltétele a konkrét harctevékenység megindulása, elegendő jogalapot teremt a fegyveres államközi konfliktus veszélye vagy a hadiállapot deklarálása.

A rendkívüli állapot kihirdetésére, a hadiállapot kinyilvánítására és a Honvédelmi Tanács létrehozására az Országgyűlés, akadályoztatása esetén a köztársasági elnök jogosult. Az Országgyűlés akkor tekinthető akadályoztatottnak, ha nem ülészik és összehívása az idő rövidsége, továbbá a hadiállapotot, a rendkívüli állapotot vagy a szükségállapotot kiváltó események miatt elháríthatatlan akadályba ütközik. Az akadályoztatás tényét, a kihirdetés indokoltságát az Országgyűlés elnöke, az Alkotmánybíróság elnöke és a miniszterelnök együttesen állapítják meg.

A szükségállapot

Az Alkotmány 19. § (3) bekezdés i) pontja alapján az Országgyűlés (akadályoztatása esetén a köztársasági elnök) "az alkotmányos rend megdöntésére, vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények, elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén (a továbbiakban együtt: szükséghelyzet) szükségállapotot hirdet ki."

A szükségállapot kihirdetésére három eltérő tartalmú és eltérő intézkedéseket követelő körülmény esetén, vagyis a legális hatalom megdöntésére irányuló belső fegyveres cselekmények (polgárháborús körülmények), vagy a belbiztonságot jelentősen veszélyeztető fegyveres vagy felfegyverkezve elkövetett erőszakos cselekmények, illetve egyéb súlyos, a veszélyhelyzetnél nagyobb kihatású, az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát tömeges méretekben veszélyeztető események, elemi csapás, katasztrófa bekövetkezése esetén kerülhet sor.

A szükségállapot kihirdetésére a rendkívüli állapotnál leírt szabályok vonatkoznak, azzal az eltéréssel, hogy egyrészt az Országgyűlés és a Kormány eredeti jog- és hatáskörében működik (az Országgyűlés - akadályoztatása esetén a Honvédelmi Bizottság - folyamatosan ülésezik), másrészt a köztársasági elnök szükségállapotban nem alkothat előre meg nem határozott tartalmú rendkívüli intézkedéseket, hanem csak a külön törvényben meghatározott rendkívüli intézkedéseket vezetheti be, köztársasági elnöki rendelet formájában, melyről tájékoztatja az Országgyűlés elnökét.

Kihirdetett szükségállapot esetén a Honvédség alkalmazásának alkotmányos feltétele, hogy a bekövetkezett erőszakos cselekmények kezelésére a rendőrség alkalmazása ne legyen elegendő.

A veszélyhelyzet

Az Alkotmány 35. § (1) bekezdés i) pontja alapján a Kormány „az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető elemi csapás, illetőleg következményeinek az elhárítása (a továbbiakban: veszélyhelyzet), valamint a közrend és közbiztonság védelme érdekében megteszi a szükséges intézkedéseket; "

Veszélyhelyzet kihirdetésére akkor kerülhet sor, ha az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető elemi csapás bekövetkezése, illetve az elemi csapás következményeinek elhárítása azt kívánja, hogy a Kormány különleges felhatalmazást kapjon a veszélyt előidéző okok megszüntetésére, következményeinek felszámolására.

A veszélyhelyzet tényállásának megállapítása, a szükséges intézkedések megtétele, az elrendelt rendszabályok bevezetésének és végrehajtásának irányítása egyaránt a Kormány kompetenciája. A veszélyhelyzetben tett intézkedéseiről a Kormány köteles tájékoztatni az Országgyűlést.

Az Alkotmány 19/E. § szerinti időszak

Az Alkotmány 19/E. § (1) bekezdése alapján "Külső fegyveres csoportoknak Magyarország területére történő váratlan betörése esetén a támadás elhárítására, illetőleg az ország területének a honi és szövetséges légvédelmi és repülő készségi erőkkel való oltalmazására, az alkotmányos rend, az élet- és vagyonbiztonság, a közrend és a közbiztonság védelme érdekében a Kormány a köztársasági elnök által jóváhagyott védelmi terv szerint - a

támadással arányos és erre felkészített erőkkel - a szükségállapot vagy a rendkívüli állapot kihirdetésére vonatkozó döntésig azonnal intézkedni köteles."

Ennek a máig nem nevesített minősített időszaknak a kihirdetésére külső, nem állami erő (idegen hatalom) fegyveres támadása esetében lehet szükség, amikor a Kormány hatáskörébe tartozó olyan „azonnali sürgősségű” intézkedések foganatosítására van szükség, amelyek segítségével megakadályozhatóak a nem kívánt események, illetve biztosítják a Kormány számára az időt és a cselekvési szabadságot.

A Kormány köteles a hatáskörében bevezetett intézkedésekről tájékoztatni az Országgyűlést, illetve a köztársasági elnököt, és előterjeszteni javaslatait a további intézkedések megtételére.

A Megelőző védelmi helyzet

Az Alkotmány 19. § (3) n) pontja alapján (E jogkörében az Országgyűlés) „külső fegyveres támadás veszélye esetén vagy szövetségi kötelezettség teljesítése érdekében meghatározott időre kihirdeti (meghosszabbítja) a megelőző védelmi helyzetet, és felhatalmazza a Kormányt a szükséges intézkedések megtételére.”

A hadkötelezettség békeidőszaki megszüntetése miatt elfogadott új minősített időszaknak, az Országgyűlés minősített többséggel történő kihirdetésére vagy korábbi elrendelés esetén annak fenntartására külső fegyveres támadás közvetlen nem minősíthető veszélye esetén vagy szövetségi kötelezettség teljesítése érdekében kerülhet sor. Az Országgyűlés az erről szóló döntés meghozatalakor szabadon határozza meg a minősített időszak időtartamát, egyidejűleg a veszély elhárításához vagy a szövetségi kötelezettség teljesítéséhez szükséges intézkedések megtételére hatalmazza fel a Kormányt.

A megelőző védelmi helyzet a békeidőszaki rendhez képest magasabb fokú védelmi készséget jelent, azonban nem ad módot az alapvető jogoknak az Alkotmány 8. § (4) bekezdése szerinti felfüggesztésére.

Fentiekhez kapcsolódóan az Alkotmány 35. § (1) bekezdése új m) ponttal egészült ki:

(A Kormány) „a megelőző védelmi helyzet kihirdetésének kezdeményezését követően a közigazgatás, a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek működését érintő törvényektől eltérő intézkedéseket vezethet be; az így bevezetett intézkedések hatálya az Országgyűlés döntéséig, de legfeljebb 60 napig tart, azokról a Kormány a köztársasági elnököt és az Országgyűlés illetékes bizottságait folyamatosan tájékoztatja.”

A megelőző védelmi helyzetre okot adó körülmény felmerülését követően a minősített időszak kihirdetésére irányuló kormányzati kezdeményezés és az arról szóló országgyűlési döntés közötti időszakban is biztosítani szükséges annak lehetőségét, hogy a Kormány megindítsa a felkészülést, amely a magasabb védelmi szint tényleges eléréséhez vezet a közigazgatás, a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek működésében.

Ilyen előzetes intézkedések biztosíthatják, hogy a megelőző védelmi helyzetben a hadkötelezettség azonnali elrendeléséhez szükséges intézményi feltételek megfelelő időben megteremthetők legyenek. Az Alkotmány ezért felhatalmazást ad a Kormány számára, hogy a megelőző védelmi helyzet feltételeinek fennállása esetén, a minősített időszak kihirdetésének kezdeményezését követően az Országgyűlés döntéséig megtegye azokat az intézkedéseket, amelyek biztosítják, hogy a közigazgatás, a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek késedelem nélkül elláthassák az országot fenyegető veszély vagy a szövetségi kötelezettség teljesítése által megkívánt feladataikat.

Ezen intézkedések nem érinthetik az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó törvényi rendelkezéseket. Az intézkedésekről a Kormány a köztársasági elnököt és az Országgyűlés illetékes bizottságait folyamatosan tájékoztatja. Garanciális jelentősége van annak, hogy az Alkotmány az Országgyűlés döntésének időpontjától függetlenül legfeljebb hatvan napban határozza meg a Kormány ezen intézkedéseinek időbeli hatályát.